

38 REFERATEN 38

Over de voortzetting der toeneming van de lichaamslengte in Nederland, door A. J. P. van den Broek.

Verslag van de gewone vergadering der Afd. Natuurkunde v. d. Koninkl. Acad. v. Wetenschappen te Amsterdam, deel XXXVI, no. 6, 1927, blz. 559—571.

Voornamelijk om na te gaan of ook thans nog het sinds de publicaties van Bruinsma in 1907 en Bolk in 1908 bekende verschijnsel der lichaamslengte-toeneming is aan te toonen, is van de lotingsplichtigen over de periode 1921—1925 voor elke gemeente afzonderlijk de gemiddelde lichaamslengte berekend. Daartoe werden 285330 maten verwerkt. Deze gemiddelden zijn gemeentegewijs in kaart gebracht, zoodat een snelle oriëntatie omtrent de wijze hunner verspreiding over ons land mogelijk is. Zij liggen tusschen 164 en 175 of meer c.M. Voor geheel Nederland bedraagt deze gemiddelde lengte 170,77 c.M. Een vergelijking tusschen deze uitkomst en die, sinds de periode 1863—1867 en hierop volgende 5 of meerjarige perioden verkregen, leert, dat de gemiddelde Nederlander van toen tot heden, over het algemeen zonder onderbreking, in lengte is toegenomen en wel met bedragen van 0.8 m.M. als minimum tot 2.2. m.M. als maximum per jaar.

Worden de provinciale gemiddelden uit de periode 1921—1925 onderling en met die uit de periode 1898—1907 vergeleken, dan blijkt dat elke provincie, alhoewel niet in gelijke mate, aan die toeneming heeft bijgedragen. En hetzelfde geldt practisch van elke gemeente. De toeneming is dus algemeen en niet uitsluitend aan een bepaald gebied of aan een bepaalde volksklasse gebonden.

Van alle provinciën valt voor *Drente* de sterkste lengtevermeerdering te boeken. In 20 jaren is hier de lengte toegenomen van 167,46 tot 170,80 = 3,34 c.M., zoodat de gemiddelde Drentenaar thans de 7e plaats in de rij der provinciale gemiddelden inneemt, terwijl hij in de periode 1898—1907 als no. 10 (toen was alleen de Noord-Brabander kleiner) daarin gerangschikt was. Drente's bevolking is dus in den tijd tusschen beide genoemde perioden sneller dan die der overige provinciën lichamelijk gegroeid. Dit is des te opvallender, indien men bedenkt, dat Drente stellig niet tot de welvarendste provinciën behoort. Is het de autochtone bevolking, die dit verschijnsel vertoont? Schr. meent van wel; wijl immigratie — althans op ruime schaal — op goede gronden mag worden uitgesloten.

Na Drente volgt *Overijssel* met eene lengtetoeneming van 168,32 tot 171,05 = 2,73 c.M. Evenals in de periode 1898—1907 wordt ook thans het langere deel der bevolking hier meer haardsgewijs verspreid in de steden en de industriestreken (Twente), te midden der kortere landelijke bevolking aangetroffen.

Voor de provincie *Utrecht* brengt het onderzoek behalve eene toeneming van 169,56 tot 171,33 = 1,77 c.M., eene relatieve (van 0,95 %—1,07 %) vermeerdering van het aantal kleine, d.i. beneden de 155 c.M. metende menschen aan 't licht. Schr. onderstelt een oorzakelijk verband tusschen dit verschijnsel en het veelvuldig voorkomen van krop in deze provincie. Nader onderzoek is gewenscht.

In *Noord-Holland* is de lichaamslengte toegenomen van 169,1 tot 171,61 = 2,51 c.M.; in Amsterdam alléén (groot aantal Israëlieten!) van 168,4 tot 170,8 = 2,40 c.M. en voor Noord-Holland zonder Amsterdam van 169,84 tot 172,47 = 2,63 c.M. Hier woont de langste bevolking van Nederland.

Het kleinst is de toeneming in *Limburg*, n.l. van 167,48 tot 167,83 = 0,35 c.M. Uitsluitend aan den invloed van den rasfactor is dit geringe bedrag zeker niet, volgens schr., toe te schrijven, want in Noord-Brabant, waar het alpine-element

niet minder dan in Limburg is vertegenwoordigd, of in Zeeland, waar het een belangrijk deel der bevolking vormt, bedraagt die toeneming resp. 1.94 en 2.21 c.M. Evenmin kan aan een invloed door immigratie veel waarde worden toegekend; de mate der bevolkingstoename en het geboorte-overschot pleiten niet sterk voor immigratie. Ook voor deze provincie acht schr. een onderzoek over langere perioden gewenscht.

Ten slotte heeft schr. nagegaan of de oorlogsjaren invloed op het groeiproces hebben gehad, zooals dit met name in Duitschland het geval is geweest. Daartoe heeft hij de provinciale gemiddelden voor het jaar 1921 (van lotelingen dus, voor wie de jaren 1914 tot en met 1919 in de leeftijdperiode van 12—17 jaar vielen) met die voor het jaar 1925 (van lotelingen die de oorlogsjaren en het jaar 1919 van hun 8e—13e jaar meemaakten) vergeleken en besluit, dat een nadeelige invloed op het groeiproces als zoodanig niet is aan te toonen. In de jaren tusschen 1921 en 1925 is de gemiddelde lichaamslengte van den Nederlandschen lotingsplichtige van 170.27 tot 170.97, d.i. nog met 7 m.M. toegenomen!

TH. G. VAN VOGELPOEL.

Naturwissenschaft und Bücherwesen, von J. Strohl.

In het *Vierteljahrschrift der Naturforschenden Gesellschaft in Zürich* (deel LXXII) gewaagt prof. Strohl van de wijdverspreide meening, dat voor de moderne natuurvorschers litteraire arbeid en betrekking tot boeken van geringere betekenis zou zijn dan voor de vertegenwoordigers van andere wetenschappen, speciaal de geesteswetenschappen. Natuurwetenschap zou hier materiaal en kennis vooral uit waarnemingen en experimenten verzamelen; wat zij uit boeken haalt, zou slechts van den tweeden rang zijn.

Die voorstelling, welke volgens S. niet onbedenkelijke gevolgen voor den tegenwoordigen stand der natuurwetenschap gaat krijgen, blijkt bij nadere beschouwing onjuist.

Natuurlijk is voor het vorscherswerk van den individu in natuurwetenschappen, evenzeer als in geneeskunde en techniek, direct verband met het in de natuur gegeven object of verschijnsel noodzakelijk. Daardoor wordt de gezamenlijke kennis vermeerderd, worden fouten verbeterd, problemen gesteld. Maar voor vermeerdering der kennis moet het nieuwe naast het oude gesteld worden. Daaruit volgt reeds de noodzakelijkheid ook hier naar boeken te grijpen. Of nu het door vorschingsarbeid van den enkeling nieuw verworvene, of het geheel waarin dit nieuwe ingevoegd wordt, gewichtiger is, kan men niet gemakkelijk beslissen. Strohl licht aan de hand van verschillende voorbeelden toe, dat die invoeging op zichzelf een belangrijk moment in de ontwikkeling der natuurwetenschappen vormt. Door het contact met boeken wordt de originaliteit en scheppende aard van den natuurworscher volstrekt niet in gevaar gebracht; misschien ligt zelfs wel het lezen en interpreteren van oude en nieuwe teksten in zijn subtiliteit volstrekt niet zoo ver van dat af, wat de qualiteiten van den goeden natuurvorscher uitmaakt.

H. L. A. V.

Zeitschrift für Völkerpsychologie und Soziologie. 3. Jahrg., Heft 3.

De redacteur, *professor Thurnwald*, opent de aflevering met een artikel over „Die Probleme einer empirischen Soziologie”. Tegenover de verkeerde meening, als zou sociologie een zuiver deductieve wetenschap zijn, in de hand gewerkt door verschillende wetenschappen, die zich z.g.n. sociologisch oriënteren, dient opgekomen te worden. T. begint aan te toonen, dat sociologie volstrekt niet zoolong is, als men veelal meent en noemt eenige redenen op, waarom ze op den achtergrond bleef. Overdreven gewerk met begrippen en woorden spelde haar ook parten, speciaal in Duitschland. Wanneer vooral de biologie sociologisch

werd misbruikt, staat het toch vast, dat biologische verschijnselen als beelden voor sociologisch gebeuren heuristische en via de individuen ook sociale betekenis hebben. Ook in de massa vallen verschillende individueele verschijnselen te onderscheiden. T. meent zelfs, dat sociale verschijnselen in laatste instantie niet anders zijn dan een ontzaggelijk aantal gedragswijzen van individuen. Te onderscheiden valt tusschen de paralleliteit der reacties, die tot gelijksoortige gedragingen, o.a. ook tot het zich vereenigen, voert, en tusschen andersoortige processen, die als eigenlijke gemeenschapsverschijnselen te beschouwen zijn; naast de betekenis der persoonlijkheden zijn de groepen als duurzame systemen te stellen. De sociologische ervaring moet in de eerste plaats geput worden uit de verschijnselen in de groepen van het menschelijk samenleven. Het materiaal daartoe is in verschillende wetenschappen verstrooid aanwezig; maar de karakteristiek-sociologische aanwending ervan is niet zoo eenvoudig, daar wij — om aan het gevaar van subjectiviteit te ontkomen — ons van samenvattingen en overzichten moeten bedienen van verschillende menschen, die vaak andere maatstaven aanlegden. Toont Thurnwald ten slotte aan, hoe betrekkelijk weinig er nog langs inductieven weg door de empirische sociologie gevorscht is, hij ontkent niet, dat ook de formeele sociologie nuttig zijn kan, dat naast de empirische methode het critisch denken waarde heeft en dat de tegenstelling tusschen inductie en deductie maar schijnbaar is.

Het artikel van *professor Znaniecki* (Posen) „Ueber die Sammlung und Verwertung des soziologischen Materials“, sluit zich voor een deel hierbij aan. In het tekort aan sociologisch materiaal is in de laatste jaren, speciaal in Amerika, wel voorzien door verschillende stichtingen, maar we staan nog aan den aanvang. Om de specifiek sociologische feiten te beoordeelen, moet men ze het kenteken der cultuurfaiten aanleggen, dat Z. aanduidt als humanistisch coëfficient. Het materiaal bestaat uit directe waarnemingen van den vorscher omtrent menschen en collectiviteiten, soortgelijke waarnemingen van anderen, en documenten, die als middel van sociaal handelen dienen. Schr. vertelt van zijn eigen techniek voor het verzamelen van autobiografieën, die de aandacht verdient. Zijn prijsvraag voor autobiografieën van Poolsche arbeiders, deed 164 stuks inkomen van gemiddeld 250—300 bladzijden druks.

Dr. G. Ichheiser behandelt „Die Artinomie zwischen Politik und Moral nach Machiavelli. Ein Beitrag zu einer „Soziologie des Erfolges“.“ Machiavelli werd door zijn „Principe“ langen tijd uitsluitend beschouwd als cynisch en amoreel kenner van het politieke intriguenspiel, eerst langzamerhand als uitnemend historicus, daarna als groot profetisch patriot; de sociologische waardeinhoud van zijn werk komt eerst in den laatsten tijd aan het licht. De gebrekkige beoordeeling toont zich het duidelijkst ten opzichte van de vraag naar de verhouding tusschen politiek en moraal. Wat Machiavelli heeft willen leveren is een sociologie van het succes. Men legde hem ten onrechte waardeeringen van de politiek in den mond, terwijl hij juist nooit heeft nagelaten de bekende regelmatigheden van het succes moreel te veroordeelen. Schr. waardeert het, na een grondig onderzoek, in M., dat hij de eerste was, die met scherp, door geen sociaal optimisme vertroebelden, blik de tegenstellingen en ondoelmatigheden van het maatschappelijk leven heeft onderzocht. Al leert M. geen opwekkend beeld van de maatschappij, heeft men de waarheid, die hij in zijn sociologie van het succes heeft neergelegd, te waardeeren.

H. L. A. V.

Revue de Droit pénal et de criminologie. Junt en Jult 1927.

Zelden zijn de resultaten van de reglementeering als bestrijdingsmiddel van de prostitutie helderder in het licht gesteld dan door *Prof. Gemühling* uit Straatsburg in zijn in het *Julinummer* opgenomen artikel: „*La faillite d'un système; La réglementation de la prostitution jugée d'après les faits*“. — Tweeërlei doel stelde men zich

bij de inwerkingstelling van dit systeem: de handhaving van de openbare orde en de bescherming van de openbare gezondheid. De middelen om dit doel te bereiken waren: de localiseering van het verschijnsel door het in het leven roepen van „maisons de tolérance” en de beperking van de gevolgen door een stelsel van inschrijving en verplicht onderzoek der prostituée's.

De localiseering acht schrijver een juridisch en ethisch monstroom. Uit de argumenteering lichten wij een tweetal voorbeelden: Hoewel het een wettige instelling geldt, heeft de Fransche jurisprudentie steeds overeenkomsten betreffende de overdracht of de exploitatie der „maisons de tolérance” nietig verklaard wegens strijd met de goede zeden. En wat te denken van het volgende verzoek, gericht tot een burgemeester in 1925: „....j'ai l'honneur de solliciter de votre haute bienveillance pour que vous ayez l'amabilité de bien vouloir me donner la permission d'ouvrir dans votre ville une maison de tolérance assujettie aux réglemens sur la police des mœurs. Par ma longue expérience dans ce métier, vous pouvez être assuré. M., que mon établissement sera tenu d'une façon impeccable. Je tiens à votre disposition toutes les références de parfaite honorabilité et je vous verserai tous les ans la somme de 1200 frs. pour vos oeuvres....”

Het gevolg is geweest, dat de officieele toestemming als lucratief reclame-middel gebruikt werd, dat vele jonge mannen getrokken heeft en de handel in blanke slavinnen tot bloei bracht. Vóór de sluiting in 1926 waren in Straatsburg 15 dergelijke huizen met een gemiddeld „effectief” van 100 vrouwen, maar in één jaar passeerden er 600, zoodat in 5 jaar tijds ongeveer 3000 vrouwen er gemiddeld 2 maanden verbleven.

Het systeem van inschrijving omvatte mede het vaststellen van verboden stadsgedeelten en het verplichtend stellen van de onderwerping aan een periodiek medisch onderzoek. Wat is er in de praktijk van dit stelsel geworden? In Parijs zijn 7000 ingeschrevenen op een totaal aantal prostituée's van 100.000. In Brussel 200 op een totaal van 15.000. Een ander opmerkelijk feit is de snelle verschuiving, het z.g. verloop, dat er onder de ingeschrevenen waar te nemen is. In Straatsburg werden per jaar 200 à 300 vrouwen ingeschreven, waarvan er regelmatig zooveel weder naar elders vertrokken, dat het „effectief” op een bepaald tijdstip slechts gemiddeld 50 bedroeg. De sanctie op de overtreding van de reglementen is zonder waarde gebleken. Immers, in Parijs raakte meer en meer het compromis in zwang tusschen de zedenpolitie en de ingeschrevenen, hetwelk inhield, dat de laatsten niet lastig gevallen zouden worden door de politie, wanneer zij op zich namen zich op een afgesproken tijdstip bij de politie aan te melden om hun straf te ondergaan. (Dr. L. Bizard, Paris Médical, 4 Maart 1922).

Evenzeer als het geheele stelsel gefaald heeft ten aanzien van de handhaving der openbare orde, is het een mislukking geweest ten opzichte van de bescherming der openbare gezondheid. De clandestiene prostitutie, die talloze malen omvangrijker is dan de gereglementeerde, levert een voortdurend besmettingsgevaar op, niet in het minst door het feit, dat minderjarigen, die voor de besmetting het gevaarlijkst zijn, niet ingeschreven mogen worden en dus aan iedere controle ontsnappen. Bovendien worden de voorzorgsmaatregelen nutteloos, zoodra toegelaten wordt, dat de mannen, die besmet zijn, zich begeven, waarheen zij willen.

De maatschappelijke beteekenis van het stelsel ligt vooral in de geringe publieke waardeschatting van de „fille en carte” en de economische afhankelijkheid van de huizenexploitanten, waarin de meisjes geraken, waardoor de eerste inschrijving meestal beslissend is voor het geheele verdere leven. Schrijver acht het stelsel een afschrikwekkend voorbeeld van de maatschappelijke suprematie van den man boven de vrouw, waardoor het een beletsel vormt voor de maatschappelijke verheffing van de vrouwen der arbeidersklasse, waaruit bijna alle prostituée's worden gerecrueteerd.

A. DE ROOS.